

Euklidovi “Elementi” u obradi Olivera Byrnea

Branimir Dakić, Zagreb

Euklidovi “Elementi” su nakon Biblije najprevođenija knjiga u ljudskoj povijesti. Na hrvatskom jeziku pojavili su se prvi puta 1999. godine u izdanju izdavača “Kruzak” iz Zagreba. To izdanje sadrži prvih šest (od ukupno 13) knjiga ukoričenih u jednu knjigu od 250 stranica. U mnogim zemljama “Elementi” su bili udžbenik geometrije tijekom puna dva milenija.

U moru raznovrsnih izdanja, jedno je uistinu neobično. Objavljeno je u Engleskoj 1847. godine, a priredio ga je matematičar Oliver Byrne. I ono obuhvaća prvih šest knjiga u kojima središnje mjesto zauzimaju geometrija ravnine i teorija proporcionalnosti. Zamisao Byrnea se sastojala u tome da se tekst knjige nadomjesti njegovom vizualnom prezentacijom u kojoj bi ključnu ulogu preuzeo simbolički izraz uz nezaobilaznu ulogu boje. Tu ideju Byrne je proveo vrlo dosljedno te stvorio fantastičnu knjigu koja je i dan-danas krasan primjer primjene načela zornosti u učenju matematike.

Po objavljivanju, knjiga nije postigla osobit odjek. Prije svega, bio je to svojevrsan eksperiment koji je išao ispred vremena u kojem je nastao te stoga zanj nije bilo razumijevanja. Byrneove sličice držalo se neozbiljnim i djetinjastim, neprimjerenim tako ozbiljnoj znano-

sti kao što je matematika. Uz sve to, cijena knjige od 25 šilinga bila je uistinu pretjerana ako se znade da je u to vrijeme bolja knjiga koštala najviše 5 šilinga.

O samom se Byrneu danas znade vrlo malo premda su uz spomenuto izdanje “Elementa” poznati i mnogi drugi njegovi matematički radovi (primjerice o Mascheronijevim konstrukcijama, o metodama rješavanja algebarskih jednadžbi, o primjeni logaritama itd.).

Byrneova knjiga dočekala je bolje dane. Danas je ona vrlo poželjna u svakoj biblioteci i njezina cijena na tržištu starih knjiga doseže i do 5000 dolara. Jedan primjerak nalazi se u *Colbeckovoj zbirci* UBC-a (University of British Columbia) u Vancouveru a nabavljena je za 300 dolara na jednoj dražbi 1974. godine. Upravo iz tog primjerka preuzete su preslike u *Miš*-evu Panoptikumu. Te su sličice pogodne za oživljavanje nastave matematike i njihova analiza sigurno će zainteresirati naše učenike.

Nakon prve stranice u Panoptikumu slijede ilustracije nekoliko jednostavnih poučaka iz geometrije ravnine: Poučci o zbroju kutova u trokutu, o obodnom kutu i tetivnom četverokutu. Tu je zatim problem zlatnog reza dužine i konačno dokaz Pitagorina poučka.

* * *